

LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS

P A Ž Y M A

DĖL TYRIMO VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS INICIATYVA
DĖL PROGRAMŲ „PIENAS VAIKAMS“ IR „VAISIŲ VARTOJIMO SKATINIMAS
MOKYKLOSE“ VYKDYMO

2012-03-16

Nr. (6.3.-2011-43)-PR-58

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgusi į Lietuvos Respublikos Seimo Narkomanijos ir alkoholizmo prevencijos komisijos pirmininkės Vincės Vaidevutės Margevičienės kreipimąsi dėl informacijos apie vykdomomis programomis „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ tam tikrų amžiaus grupių vaikams laiduojamos teisės ugdymo įstaigose nemokamai gauti pieno produktų, vaisių, daržovių, tokiu būdu praturtinant mitybą bei ugdant ilgalaikius sveikos mitybos įpročius, įgyvendinimą, o taip pat į tai, jog vaikų sveikos gyvensenos ir mitybos ugdymas bendrame vaiko teisių užtikrinimo kontekste turi didelę reikšmę įgyvendinant tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintą vaikų teisę į sveikatą ir jos apsaugą, savo iniciatyva atliko tyrimą dėl ugdymo įstaigų motyvacijos ir aktyvumo dalyvaujant minimose programose ir galimų problemų bei kliūčių, dėl kurių ne visos ugdymo įstaigos (mokyklos bei ikimokyklinio ugdymo įstaigos) šiose programose dalyvauja.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės tyrimas buvo pradėtas remiantis prielaida, jog ne visos programose turinčios teisę dalyvauti ugdymo įstaigos, šia galimybe naudojasi. Tyrimo metu buvo surinkti Lietuvos savivaldybių duomenys (duomenys buvo pradėti rinkti 2011 m. pabaigoje ir baigti 2012 pradžioje) apie ugdymo įstaigų dalyvavimą minimose programose. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė prašė pateikti programose nedalyvaujančių ugdymo įstaigų nuomonę apie priežastis dėl kurių ugdymo įstaigos programose nedalyvauja, kokios priemonės galimai turėtų įtakos aktyvesniam ugdymo įstaigų dalyvavimui minimose programose. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės prašytų duomenų nepateikė Trakų rajono, Neringos, Šilalės rajono, Elektrėnų, Rietavo ir Švenčionių rajono savivaldybės, 20 savivaldybių duomenis pateikė 2012 m. sausio mėnesį, po pakartinio kreipimosi. Duomenis bei nuomonę apie programų „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ pateikė Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra.

1. Vaikų sveikų mitybos įpročių ugdymo svarba, priežastys bei įgyvendinimas per programas „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos¹ 24 straipsnyje įtvirtinta vaiko teisė į kuo geriausią sveikatą ir jos apsaugą. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme² nustatyta, jog vaiko teisė augti sveikam garantuojama ne tik priemonėmis, leidžiančiomis sudaryti vaikui saugią ir sveiką aplinką, vaikų ir jų motinų (tėvų) sveikatos priežiūra, vaikų ligų profilaktika, kvalifikuotos medicinos pagalba, tinkamos kokybės maisto produktų vaikams gaminiu, tačiau taip pat ir vaiko sveiko gyvenimo būdo ugdymu (informacija, švietimu ir kt.). Dėmesys sveikai vaikų gyvensenai, mitybai bei kovai su nutukimu skiriamas tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu. Ne

¹ Lietuvos Respublikos 1995 m. liepos 3 d. įstatymas Nr. I-983 „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo“ (Žin., 1995, Nr. 60-1501)

² Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Žin., 1996, Nr. 33-807)

vienerius metus vykdomi statistiniai stebėjimai rodo, jog nutukusių visuomenės narių skaičius auga, ypatingai nerimą kelia didėjantis nutukusių ir antsvorio turinčių vaikų skaičius. Vertinant priemonių taikytinų ugdyti visuomenės, o taip pat ir vaikų, sveiką gyvenseną bei mitybą, svarbą, paminėtina Europos kovos su nutukimu chartija³, kurioje nustatytas tikslas pasiekti matomą pažangą kovojant su vaikų nutukimu ir vėliausiai iki 2015 m. pasiekti vaikų nutukimo mažėjimo tendencijas. Baltoji knyga „Dėl Europos strategijos su mityba, antsvoriu ir nutukimu susijusioms sveikatos problemoms spręsti“ savo tikslu iškelia nustatyti integruotą ES požiūrį, kuris padėtų sumažinti netinkamos mitybos, antsvorio ir nutukimo sukeltas sveikatos problemas⁴. Europos Parlamentas yra pažymėjęs⁵, kad vaikystėje susiformavę mitybos įpročiai dažnai išlika ir suaugus, o moksliniai tyrimai rodo, kad nutukusiems vaikams kyla didesnė rizika tapti nutukusiais suaugusiais. Europos Parlamentas ragina⁶ kovai su nutukimu nuo ankstyvo amžiaus skirti pirmenybę, nepamirštant, kad vaikystėje įgyti mitybos įpročiai dažnai išlieka daug metų. Europos Parlamento nuomone⁷, norint užtikrinti, jog fizinis aktyvumas ir sveika mityba taptų vaiko elgesio dalimi, visų pirma veiksmų reikia imtis mokyklos lygmeniu ir ragina valstybes nares, vietos valdžios institucijas ir mokyklų vadovybę prižiūrėti ir gerinti maitinimo mokyklose ir vaikų darželiuose kokybę ir standartus, be kitų priemonių pasitelkus specialius mokymus ir gaires viešojo maitinimo personalui, maisto ir gėrimų tiekėjų kontrolę ir gaires dėl sveiko maisto valgyklose; pabrėžia, kad svarbu pritaikyti porcijų dydžius, atsižvelgiant į poreikius ir įtraukti į valgiaraštį vaisius ir daržoves; ragina mokyklose daugiau šviesti sveikos mitybos klausimais ir atsisakyti pardavinėti daug riebalų, druskos ar cukraus turintį ir mažos maistinės vertės maistą ir gėrimus; ragina pardavimo taškuose verčiau pardavinėti šviežius vaisius ir daržoves. Lietuvos nacionalinėje visuomenės sveikatos priežiūros 2006-2013 m. strategijoje⁸ pažymima, kad Lietuvos gyventojų sveikos gyvensenos vertybes ir elgesį neigiamai veikia didėjantys socialiniai skirtumai, nepakankamas dėmesys asmeninės atsakomybės už savo sveikatą ugdymui ir skatinimui sveikai gyventi: taisyklingai maitintis, aktyviai ilsėtis, būti mažiau sveikatai pavojingoje aplinkoje, atsisakyti žalingų įpročių ir panašiai. Vienas iš šios strategijos uždavinių yra rūpintis vaikų ir jaunimo sveikatos išsaugojimu ir gerinimu, strategijos tikslų įgyvendinimas neatsiejamas nuo sveikos gyvensenos ir mitybos ugdymo.

Programos „Pienas vaikams“ (Lietuvoje vykdoma nuo 2004 m., Europos Bendrijoje, su įvairiais pakeitimais, nuo 1977 m.) ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ programa (Europos Bendrijos šalyse ir Lietuvoje vykdoma nuo 2009 m.) laikytinos vienomis iš svarbių priemonių ugdyti vaikų sveikos gyvensenos ir mitybos įpročius bei kovoti su vaikų nutukimu ir iš to kylančiais vaikystėje ar vyresniame amžiuje atsirandančiais sveikatos sutrikimais. Europos Bendrijoje taikant abi programas siekiama gauti dviejų lygių poveikį: trumpuoju laikotarpiu jaunimą paskatinti daugiau vartoti programose nurodytų produktų (pieno, vaisių ir daržovių) arba išlaikyti esamą vartojimo lygį juos siūlant mokyklose⁹; ilguoju laikotarpiu padaryti auklėjamąjį poveikį maitinimosi įpročiams¹⁰. Lietuva, priimdama įsipareigojimus vykdyti „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ programą, parengė Vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programos

³ European Charter on counteracting obesity, 2006

⁴ Baltoji knyga „Dėl Europos strategijos su mityba, antsvoriu ir nutukimu susijusioms sveikatos problemoms spręsti“ KOM (2007) 279, 2007

⁵ 2008 m. rugsėjo 25 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Baltosios knygos dėl Europos strategijos su mityba, antsvoriu ir nutukimu susijusioms sveikatos problemoms spręsti

⁶ Ten pat.

⁷ Ten pat.

⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. liepos 27 d. nutarimas Nr. 941 „Dėl Lietuvos nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros 2006-2013 metų strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2006-2008 metų plano patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 40-1290)

⁹ Europos Sąjungos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 13/2009 iš dalies keičiantis Reglamentą (EB) Nr. 1290/2005 dėl bendrosios žemės ūkio politikos finansavimo ir Reglamentą (EB) Nr. 1234/2007, nustatantį bendrą žemės ūkio rinkų organizavimą ir konkrečias tam tikriems ūkio produktams taikomas nuostatas (Bendras bendro žemės ūkio rinkų organizavimo reglamentas), siekiant nustatyti vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programą

¹⁰ Ten pat.

2010-2013 mokslo metų strategiją¹¹, kurioje dar kartą pabrėžiama, jos remiantis statistiniais duomenimis, Lietuvos vaikai nesuvartoja Pasaulinės sveikatos organizacijos rekomenduojamos 400 gramų vaisių ir daržovių suvartojimo normos per dieną – Lietuvoje minėtų produktų suvartojimas siekia tik apie 260 gramų. Geriamojo pieno Lietuvoje suvartojama apie 25 litrus vienam gyventojui per metus, tuo tarpu suvartojimas Lenkijoje ir Estijoje siekia apie 60 litrų, o Suomijoje net 140 litrų vienam žmogui per metus¹².

Atlikus pirmą Vaisių vartojimo skatinimo Lietuvos mokyklose programos įgyvendinimo ir veiksmingumo vertinimo, apimančio 2010 m. rugpjūčio 1 d. – 2011 m. liepos 31 d. laikotarpį, ataskaitą¹³ (ataskaita teikiama Europos Komisijai), kurios metu buvo apklausti programoje „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ dalyvaujantys vaikai, pedagogai ir visuomenės sveikatos specialistai, taip pat vaikai ugdomi programoje nedalyvaujančiose ugdymo įstaigose, nustatyta, jog programa yra veiksminga ir teigiamai vertinama tiek joje dalyvaujančių vaikų, tiek pedagogų. Atkreiptinas dėmesys, jog minimos ataskaitos rengimo metu buvo nustatyta, kad tik kas septintas apklausoje dalyvavęs vaikas žinias apie kasdienio vaisių vartojimo svarbą gauna iš tėvų, o kas trečias vaikas šias žinias gauna iš pedagogų. Ataskaitoje konstatuojama, kad po tėvų ir pedagogų įtakos vaikų sveikos mitybos įpročių ugdymui, būtent „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ programa yra ir turėtų būti vienas iš veiksmų, galinčių pakeisti moksleivių mitybos įgūdžius gerąja linkme¹⁴.

Programa „Pienas vaikams“

Programos tikslas – skatinti vaikų pieno produktų vartojimą, gerinti vaikų ir moksleivių mitybą bei ugdyti sveikos mitybos įpročius vaikystėje. Pagal „Pienas vaikams“ programą ikimokyklinio, priešmokyklinio amžiaus vaikai ir bendrojo lavinimo mokyklų 1-4 klasių mokiniai kiekvieną dieną mokykloje turi galimybes gauti **nemokamai** pieno arba jo produktų: termiškai apdoroto pieno; kefyro, rūgpienio; pagardinto arba nepagardinto jogurto, kurio ne mažiau kaip 90 proc. sudaro termiškai apdorotas pienas ir kurio sudėtyje ne mažiau kaip 7 proc. cukraus ir/ar medaus; pagardinti arba nepagardinti švieži varškės sūriai ir sūreliai, kurių ne mažiau kaip 90 proc. svorio sudaro sūris (varškė); pagardinta arba nepagardinta varškė, kurios ne mažiau kaip 90 proc. svorio sudaro varškė. Programa taip pat numato galimybę aukščiau minėtos grupės vaikams, o taip pat visiems mokiniams tiekti pieno produktus, kurių **kaina iš dalies yra remiama**: termiškai apdorotą pieną; termiškai apdorotą pieną, pagardintą šokoladu, vaisių sultimis ar kitaip, kurio ne mažiau kaip 90 proc. svorio sudaro termiškai apdorotas pienas ir kurio sudėtyje yra ne daugiau kaip 7 proc. cukraus ar medaus; pagardintus arba nepagardintus raugintus pieno gaminius, kurių ne mažiau kaip 90 proc. svorio sudaro termiškai apdorotas pienas ir kurio sudėtyje yra ne daugiau kaip 7 proc. cukraus ir/ar medaus, iš jų jogurto; pagardintus arba nepagardintus raugintus pieno gaminius su vaisiais, kurių ne mažiau kaip 80 proc. svorio sudaro termiškai apdorotas pienas ir kurių sudėtyje ne daugiau kaip 7 proc. cukraus ir/ar medaus; pagardintus arba nepagardintus šviežius (įskaitant varškę) ir lydytus sūrius, kurių ne mažiau kaip 90 proc. svorio sudaro sūris (varškė) iš jų varškė; pagardintus arba nepagardintus kitokius sūrius, kurių ne mažiau kaip 90 proc. svorio sudaro sūris¹⁵. Paramos gavėjas gali būti tiek pati ugdymo įstaiga, tiek produktų tiekėjas, tiekiantis produktus mokyklai. Pienas ir jo produktai ugdymo įstaigose vaikams patiekiami atskirai, neįtraukiant gaunamos paramos į valgyklų meniu, gautas pienas ar jo produktai nenaudojami vaikų maitinimui mokykloje ruošiamiems patiekalams (pvz.

¹¹ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2010 m. vasario 9 d. įsakymas Nr. 3D-89 „Dėl vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programos 2010-2013 mokslo metų strategijos patvirtinimo“ (Žin., 2010, 19-210)

¹² Statistinė paramos „Pienas vaikams“ informacija,

<http://www.litfood.lt/documents/Pienas%20vaikams/Statistinė%20paramos%20%20Pienas%20vaikams%20%20informacija.pdf>

¹³ Vaisių vartojimo ir skatinimo Lietuvos mokyklose programos įgyvendinimo ir veiksmingumo vertinimo, apimančio 2010 m. rugpjūčio 1 d. – 2011 m. liepos 31 d. laikotarpį, ataskaita, <http://www.litfood.lt>

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2008 m. rugpjūčio 27 d. įsakymas Nr. 3D-478 „Dėl paramos už pieną vaikams administravimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin. 2008, Nr. 99-3846)

vėliau mažinant patiekalų savikainą ar pan.). Parama finansuojama Europos žemės ūkio garantijų fondo bei tiesioginių išmokų ir rinkos reguliavimo priemonių finansavimo programos lėšomis. 2011 m. išmokėta parama siekė 5,853 mln Lt nacionalinės paramos lėšų ir 1, 255 mln Lt ES paramos.

Programa „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“

Programos tikslas – įdiegti vaikams supratimą apie vaisių ir daržovių vartojimo teigiamą poveikį sveikatai. Įgyvendinant šį tikslą, keliamas uždavinys – padidinti vaisių ir daržovių dalį vaikų mityboje jų mitybos įpročių formavimosi etape¹⁶. Programa skirta ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir bendrojo ugdymo įstaigose ugdomiems ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir pradinių klasių mokiniams. Nurodytų grupių vaikams nemokamai, iki 5 kartų per savaitę, dalijami produktai: morkos, obuoliai, kriaušės, bananai, citrusiniai vaisiai. Pramos gavėjais gali būti ugdymo įstaigos arba tiekėjai, tiekiantys ugdymo įstaigoms produktus. Programoje didelis dėmesys skiriamas informavimo ir švietimo priemonėms, padedančioms vaikams suvokti sveikos mitybos įpročių svarbą. Remiami vaisiai ir daržovės vaikams pateikiami netraukiant jų į valgyklų meniu, patiekalų ruošimą ar pan. 2010-2011 m. paramai už vaisių ir daržovių suvartojimą mokyklose programai panaudota apie 1,2 mln Lt, iš jų 0,9 mln Lt sudaro ES lėšos, o likusi dalis 0,3 mln Lt lėšų yra Lietuvos. 2012–2013 mokslo metais pagal vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programą programoje dalyvaujančioms 24 valstybėms bus skirta 90 mln eurų ES parama. Kiekvienai šaliai skiriama lėšų suma priklauso nuo jos pareikštų poreikių., Lietuvai planuojama skirti apytiksliai 1,3 mln eurų¹⁷. Europos Komisija pasiūlyme dėl 2020 m. bendrosios žemės ūkio politikos reformos siūlo šią programą dar labiau sustiprinti, kad ja pasinaudotų dar daugiau vaikų – Komisija siūlo programai skirtą ES biudžetą padidinti iki 150 mln. eurų ir išplėsti programos priemonių sąrašą.¹⁸

2. Ugdymo įstaigų dalyvavimo programoje „Pienas vaikams“ rodikliai

Programa „Pienas vaikams“ įgyvendinama nuo 2004 m. Remiantis VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros duomenimis¹⁹, 2004 m. pradėjus įgyvendinti programą „Pienas vaikams“, pirmaisiais įgyvendinimo metais programoje dalyvavo 7000 vaikų, o 2011 m. dalyvaujančių vaikų skaičius išaugo iki 136 269. Aktyvesnį ugdymo įstaigų dalyvavimą programoje taip pat rodo augantis paramos gavėjų skaičius: 2007 m. paramos gavėjų skaičius buvo 155, tuo tarpu 2011 m. 322 paramos gavėjai²⁰. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinkti duomenys (savivaldybių pateikti 2011-11-25 ir 2012 m. sausio mėnesį), o taip pat VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros paskelbti naujaisi (2012 m.) statistiniai duomenys apie ugdymo įstaigų dalyvavimą programoje rodo pakankamai didelius ugdymo įstaigų aktyvumo skirtumus tarp Lietuvos savivaldybių. Pažymėtina, jog nemaža dalis savivaldybių, teikdamos informaciją vaiko teisių apsaugos kontrolieriui apie ugdymo įstaigų dalyvavimą programoje „Pienas vaikams“ konkrečiai šioje programoje dalyvaujančių ugdymo įstaigų neišskyrė, nurodydamos dalyvaujančias/nedalyvaujančias abiejose programose („Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“) ugdymo įstaigas, manytina dėl to, jog daugeliu atveju ugdymo įstaigos dalyvauja arba abejose programose arba nei vienoje iš jų. Elektrėnų, Rietavo, Švenčionių, Šilalės, Neringos ir Trakų rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos kontrolieriui informacijos nepateikė. Dalis informacijos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo gauta 2012 m. sausio mėnesį, po pateikto pakartotinio prašymo savivaldybėms minėtą informaciją pateikti.

¹⁶ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2010 m. vasario 9 d. įsakymas Nr. 3D-89 „Dėl vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programos 2010-2013 mokslo metų strategijos patvirtinimo“ (Žin., 2010, 19-210)

¹⁷ Europos Komisijos informacija, http://ec.europa.eu/agriculture/newsroom/73_en.htm

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Statistinė paramos „Pienas vaikams“ informacija <http://www.litfood.lt>

²⁰ Ten pat.

1 lentelė²¹

Eil. Nr.	Savivaldybė	Mokyklos (viso)	Dalyvaujančios programoje	Ikimokyklinės įstaigos (viso)	Dalyvaujančios programoje
1.	Akmenės r.	9	nenurodė	4	nenurodė
2.	Alytaus m.	17	16	13	dalyvauja
3.	Alytaus r.	15	nenurodė	3	nenurodė
4.	Anykščių r. 2012 m.	13	dalyvauja	4	dalyvauja
5.	Birštono sav.	2	nenurodė	1	nenurodė
6.	Biržų r.	16	nenurodė	6	nenurodė
7.	Druskininkų r.	7	nenurodė	4	nenurodė
8.	Elektrėnų sav.	15	nepateikė	3	nepateikė
9.	Ignalinos r.2012 m.	7	dalyvauja	0	dalyvauja
10.	Jonavos r.	22	nedalyvavo	11	nedalyvavo
11.	Joniškio r. 2012 m.	13	9	5	3
12.	Jurbarko r. 2012 m.	20	19	1	1
13.	Kaišiadorių r.	16	nenurodė	7	nedalyvavo
14.	Kalvarijos r. 2012 m.	8	2	1	dalyvauja
15.	Kauno m.	98	41	84	35
16.	Kauno r.	34	nenurodė	22	nenurodė
17.	Kazlų Rūdos sav.	9	nenurodė	1	nenurodė
18.	Kėdainių r. 2012 m.	30	nenurodė	9	nenurodė
19.	Kelmės r. 2012 m.	25	14	3	2
20.	Klaipėdos m.	51	nenurodė	45	nenurodė
21.	Klaipėdos r.2012 m.	21	nenurodė	8	nenurodė
22.	Kretingos r.	17	16	6	5
23.	Kupiškio r.	14	nedalyvavo	3	nedalyvavo
24.	Lazdijų r. 2012 m.	13	dalyvauja	2	dalyvauja
25.	Marijampolės sav. 2012 m.	27	13	12	7
26.	Mažeikių r.	26	nenurodė	13	nenurodė
27.	Molėtų r.	12	nedalyvavo	2	1
28.	Neringos sav.	2	nepateikė	2	nepateikė
29.	Pagėgių sav.	8	1	2	nedalyvavo
30.	Pakruojo r. 2012 m.	15	dalyvauja	8	dalyvauja
31.	Palangos m.	7	1	5	3
32.	Panevėžio m.	27	nenurodė	30	nenurodė
33.	Panevėžio r.	24	24	6	6
34.	Pasvalio r.	16	nenurodė	2	nenurodė
35.	Plungės r.	21	21	9	6
36.	Prienų r. 2012 m.	18	13	3	nedalyvauja
37.	Radviliškio r. 2012 m.	20	dalyvauja	4	dalyvauja
38.	Raseinių r.	15	2	6	4
39.	Rietavo sav.	4	nepateikė	1	nepateikė
40.	Rokiškio r.	19	2	5	0
41.	Skuodo r.	12	dalyvauja	3	dalyvauja
42.	Šakių r. 2012 m.	19	nenurodė	2	nenurodė
43.	Šalčininkų r.	29	nedalyvavo	12	3

²¹ Lentelė sudaryta remiantis savivaldybių Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai pateiktais duomenimis (duomenys pateikti iki 2011-11-25)

44.	Šiaulių m.	42	30	30	nenurodė
45.	Šiaulių r.	25	dalyvauja	9	dalyvauja
46.	Šilalės r.	16	nepateikė	2	nepateikė
47.	Šilutės r.	24	nenurodė	8	nenurodė
48.	Širvintų r.	12	nenurodė	2	nenurodė
49.	Švenčionių r.	12	nepateikė	4	nepateikė
50.	Tauragės r.	19	nenurodė	3	nenurodė
51.	Telšių r.	29	16	8	nenurodė
52.	Trakų r.	16	nepateikė	8	nepateikė
53.	Ukmergės r.	20	nenurodė	6	nenurodė
54.	Utenos r.	21	nenurodė	5	nenurodė
55.	Varėnos r. 2012 m.	16	9	3	2
56.	Vilkaviškio r. 2012 m.	23	nenurodė	4	nenurodė
57.	Vilniaus m.	156	nenurodė	145	121
58.	Vilniaus r.	52	5	23	1
59.	Visagino sav.	6	4	5	1
60.	Zarasų r.	9	nedalyvavo	1	nedalyvavo

Remiantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2011 m. gautais duomenimis, trijų savivaldybių – Jonavos, Kupiškio ir Zarasų rajonų nei viena iš ugdymo įstaigų nedalyvavo programoje „Pienas vaikams“. Vangiai minimoje programoje dalyvavo Molėtų ir Šalčininkų rajonų savivaldybės. Aktyviausiai programoje dalyvavo Alytaus miesto, Panevėžio, Plungės, Skuodo, Šiaulių rajonų, Visagino savivaldybės ugdymo įstaigos.²²

2 lentelė²³

Eil. Nr.	Savivaldybė	Mokyklos (viso)	Dalyvaujančios programoje	Ikimokyklinės įstaigos (viso)	Dalyvaujančios programoje
1.	Akmenės r.	9	1	4	0
2.	Alytaus m.	17	13	13	13
3.	Alytaus r.	15	0	3	0
4.	Anykščių r.	13	13	4	4
5.	Birštono sav.	2	1	1	0
6.	Biržų r.	16	9	6	5
7.	Druskininkų r.	7	4	4	4
8.	Elektrėnų sav.	15	3	3	1
9.	Ignalinos r.	7	5	0	0
10.	Jonavos r.	22	7	11	1
11.	Joniškio r.	13	5	5	2
12.	Jurbarko r.	20	19	1	1
13.	Kaišiadorių r.	16	9	7	0
14.	Kalvarijos r.	8	2	1	0
15.	Kauno m.	98	46	84	35
16.	Kauno r.	34	29	22	22
17.	Kazlų Rūdos sav.	9	1	1	1
18.	Kėdainių r.	30	22	9	1
19.	Kelmės r.	25	1	3	0
20.	Klaipėdos m.	51	12	45	29
21.	Klaipėdos r.	21	2	8	2

²² Žiūrėti 1 lentelę

²³ Lentelė sudaryta remiantis VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros 2012-02-20 duomenimis

22.	Kretingos r.	17	14	6	5
23.	Kupiškio r.	14	0	3	0
24.	Lazdijų r.	13	12	2	1
25.	Marijampolės sav.	27	12	12	8
26.	Mažeikių r.	26	13	13	12
27.	Molėtų r.	12	2	2	1
28.	Neringos sav.	2	2	2	2
29.	Pagėgių sav.	8	1	2	0
30.	Pakruojo r.	15	2	8	1
31.	Palangos m.	7	0	5	4
32.	Panevėžio m.	27	7	30	29
33.	Panevėžio r.	24	24	6	6
34.	Pasvalio r.	16	2	2	0
35.	Plungės r.	21	17	9	0
36.	Prienų r.	18	5	3	3
37.	Radviliškio r.	20	3	4	0
38.	Raseinių r.	15	10	6	3
39.	Rietavo sav.	4	1	1	1
40.	Rokiškio r.	19	3	5	0
41.	Skuodo r.	12	11	3	0
42.	Šakių r.	19	3	2	1
43.	Šalčininkų r.	29	3	12	1
44.	Šiaulių m.	42	9	30	12
45.	Šiaulių r.	25	16	9	9
46.	Šilalės r.	16	2	2	0
47.	Šilutės r.	24	13	8	5
48.	Širvintų r.	12	2	2	2
49.	Švenčionių r.	12	0	4	0
50.	Tauragės r.	19	6	3	3
51.	Telšių r.	29	16	8	7
52.	Trakų r.	16	6	8	2
53.	Ukmergės r.	20	13	6	1
54.	Utenos r.	21	5	5	0
55.	Varėnos r.	16	8	3	3
56.	Vilkaviškio r.	23	6	4	0
57.	Vilniaus m.	156	54	145	102
58.	Vilniaus r.	52	9	23	4
59.	Visagino sav.	6	4	5	0
60.	Zarasų r.	9	2	1	0

Lyginant VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros 2012-02-20 pateikiamus duomenis ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2011 m. lapkričio mėnesį gautus savivaldybių duomenis apie ugdymo įstaigų dalyvavimą konkrečiai programoje „Pienas vaikams“, matyti, jog per minimą laikotarpį (nuo 2011 m. lapkričio mėnesio iki 2012 m. vasario mėnesio) ugdymo įstaigų dalyvaujančių programoje „Pienas vaikams“ skaičius didėjo, pvz. Kauno miesto, Molėtų rajono, Plungės rajono, Raseinių rajono, Šalčininkų rajono, Šiaulių miesto, Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono savivaldybėse. Situacija nekito Kupiškio rajono savivaldybės ugdymo įstaigose – nei viena iš šios savivaldybės įstaigų programoje „Pienas

vaikams“ nedalyvavo.²⁴ Pastebėtina, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje renkama informacija apie ugdymo įstaigų dalyvavimą programose, manytina, taip pat turėjo teigiamos įtakos informacijos apie šias programas sklaidai – Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo gauti žodiniai ugdymo įstaigų prašymai suteikti informaciją apie šias programas, kadangi iki to laiko ugdymo įstaigos informacijos apie programas neturėjo.

3. Ugdymo įstaigų dalyvavimo programoje „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ rodikliai

Programa „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ Lietuvoje pradėta įgyvendinti 2010/2011 mokslo metais. 2010 m. pradėjus įgyvendinti programą joje dalyvavo 171 vaikų ugdymo įstaiga, paramą gavo 21 222 vaikų, tuo tarpu 2011 m. programos dalyvių skaičius išaugo iki 603, o vaikų paramą gaunančių vaikų skaičius iki 54 258²⁵. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinkti savivaldybių duomenys (2011-11-25 ir 2012 m. sausio mėnesį), o taip pat VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros paskelbti naujausi (2012 m.) statistiniai duomenys apie ugdymo įstaigų dalyvavimą programoje, taip pat kaip ir programos „Pienas vaikams“ atveju, rodo pakankamai didelius ugdymo įstaigų aktyvumo skirtumus tarp Lietuvos savivaldybių. Pažymėtina, jog nemaža dalis savivaldybių atskirai neišskyrė ugdymo įstaigų dalyvaujančių konkrečiai programoje „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“, nurodydami bendrą ugdymo įstaigų dalyvavimą abiejose programose.

3 lentelė²⁶

Eil. Nr.	Savivaldybė	Mokyklos (viso)	Dalyvaujančios programoje	Ikimokyklinės įstaigos (viso)	Dalyvaujančios programoje
1.	Akmenės r.	9	nenurodė	4	nenurodė
2.	Alytaus m.	17	12	13	dalyvauja
3.	Alytaus r.	15	nenurodė	3	nenurodė
4.	Anykščių r. 2012 m.	13	dalyvauja	4	dalyvauja
5.	Birštono sav.	2	nenurodė	1	nenurodė
6.	Biržų r. 2012 m.	16	nenurodė	6	nenurodė
7.	Druskininkų r.	7	nenurodė	4	nenurodė
8.	Elektrėnų sav.	15	nepateikė	3	nepateikė
9.	Ignalinos r. 2012 m.	7	dalyvauja	0	-
10.	Jonavos r.	22	nedalyvavo	11	nedalyvavo
11.	Joniškio r. 2012 m.	13	3	5	3
12.	Jurbarko r. 2012 m.	20	nenurodė	1	nenurodė
13.	Kaišiadorių r.	16	nenurodė	7	nenurodė
14.	Kalvarijos r. 2012 m.	8	1	1	nedalyvauja
15.	Kauno m.	98	34	84	9
16.	Kauno r.	34	dalyvauja	22	dalyvauja
17.	Kazlų Rūdos sav.	9	nenurodė	1	nenurodė
18.	Kėdainių r. 2012 m.	30	nenurodė	9	nenurodė
19.	Kelmės r.	25	6	3	nedalyvauja
20.	Klaipėdos m.	51	nenurodė	45	nenurodė
21.	Klaipėdos r. 2012 m.	21	nenurodė	8	nenurodė
22.	Kretingos r. 2012 m.	17	9	6	6
23.	Kupiškio r.	14	nedalyvavo	3	nedalyvavo
24.	Lazdijų r. 2012 m.	13	dalyvauja	2	dalyvauja
25.	Marijampolės sav.	27	4	12	4

²⁴ Žiūrėti 2 lentelę

²⁵ VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros informacija <http://www.litfood.lt>

²⁶ Lentelė parengta remiantis savivaldybių Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai 2011-11-20 ir 2012 sausio mėnesį pateiktais duomenimis

	2012 m.				
26.	Mažeikių r.	26	18	13	7
27.	Molėtų r.	12	4	2	nedalyvavo
28.	Neringos sav.	2	nepateikė	2	nepateikė
29.	Pagėgių sav.	8	1	2	nedalyvavo
30.	Pakruojo r.	15	nenurodė	8	nenurodė
31.	Palangos m.	7	1	5	3
32.	Panevėžio m.	27	nenurodė	30	nenurodė
33.	Panevėžio r. 2012 m.	24	17	6	5
34.	Pasvalio r.	16	nenurodė	2	nenurodė
35.	Plungės r.	21	17	9	7
36.	Prienuų r. 2012 m.	18	nedalyvauja	3	nedalyvauja
37.	Radviliškio r. 2012 m.	20	dalyvauja	4	dalyvauja
38.	Raseinių r.	15	3	6	dalyvauja
39.	Rietavo sav.	4	nepateikė	1	nepateikė
40.	Rokiškio r.	19	nedalyvavo	5	nedalyvavo
41.	Skuodo r.	12	dalyvavo	3	dalyvavo
42.	Šakių r. 2012 m.	19	nenurodė	2	nenurodė
43.	Šalčininkų r.	29	nedalyvavo	12	3
44.	Šiaulių m.	42	29	30	nenurodė
45.	Šiaulių r.	25	dalyvauja	9	dalyvauja
46.	Šilalės r.	16	nepateikė	2	nepateikė
47.	Šilutės r.	24	nenurodė	8	nenurodė
48.	Širvintų r.	12	nenurodė	2	nenurodė
49.	Švenčionių r.	12	nepateikė	4	nepateikė
50.	Tauragės r.	19	nenurodė	3	nenurodė
51.	Telšių r.	29	17	8	nenurodė
52.	Trakų r.	16	nepateikė	8	nepateikė
53.	Ukmergės r.	20	nenurodė	6	nenurodė
54.	Utenos r.	21	nenurodė	5	nenurodė
55.	Varėnos r. 2012 m.	16	nenurodė	3	nenurodė
56.	Vilkaviškio r. 2012 m.	23	nenurodė	4	nenurodė
57.	Vilniaus m.	156	nenurodė	145	115
58.	Vilniaus r.	52	16	23	nedalyvavo
59.	Visagino sav.	6	4	5	nedalyvavo
60.	Zarasų r.	9	nedalyvavo	1	nedalyvavo

Remiantis savivaldybių Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai pateiktais duomenimis, programoje „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ aktyviai dalyvavo (2011 m. lapkričio mėnesio duomenimis) Alytaus miesto, Kauno rajono, Mažeikių rajono, Plungės rajono, Šiaulių miesto, Visagino savivaldybių ugdymo įstaigos (Alytaus miesto, Plungės rajono ir Visagino savivaldybių ugdymo įstaigos taip pat aktyviai dalyvavo ir programoje „Pienas vaikams“).

4 lentelė²⁷

Eil. Nr.	Savivaldybė	Mokyklos (viso)	Dalyvaujančios programoje	Ikimokyklinės įstaigos (viso)	Dalyvaujančios programoje
1.	Akmenės r.	9	1	4	0

²⁷ Lentelė parengta naudojant VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros statistinius duomenis <http://www.litfood.lt>

2.	Alytaus m.	17	7	13	3
3.	Alytaus r.	15	0	3	0
4.	Anykščių r.	13	11	4	4
5.	Birštono sav.	2	1	1	0
6.	Biržų r.	16	10	6	5
7.	Druskininkų r.	7	4	4	4
8.	Elektrėnų sav.	15	3	3	0
9.	Ignalinos r.	7	5	0	0
10.	Jonavos r.	22	0	11	0
11.	Joniškio r.	13	3	5	1
12.	Jurbarko r.	20	17	1	0
13.	Kaišiadorių r.	16	7	7	0
14.	Kalvarijos r.	8	0	1	0
15.	Kauno m.	98	38	84	23
16.	Kauno r.	34	29	22	16
17.	Kazlų Rūdos sav.	9	6	1	0
18.	Kėdainių r.	30	4	9	0
19.	Kelmės r.	25	1	3	0
20.	Klaipėdos m.	51	10	45	35
21.	Klaipėdos r.	21	3	8	3
22.	Kretingos r.	17	2	6	3
23.	Kupiškio r.	14	0	3	0
24.	Lazdijų r.	13	5	2	0
25.	Marijampolės sav.	27	4	12	3
26.	Mažeikių r.	26	19	13	7
27.	Molėtų r.	12	3	2	0
28.	Neringos sav.	2	1	2	0
29.	Pagėgių sav.	8	1	2	0
30.	Pakruojo r.	15	2	8	0
31.	Palangos m.	7	0	5	3
32.	Panevėžio m.	27	0	30	0
33.	Panevėžio r.	24	8	6	0
34.	Pasvalio r.	16	1	2	0
35.	Plungės r.	21	17	9	2
36.	Prienų r.	18	0	3	0
37.	Radviliškio r.	20	16	4	3
38.	Raseinių r.	15	5	6	0
39.	Rietavo sav.	4	2	1	1
40.	Rokiškio r.	19	2	5	0
41.	Skuodo r.	12	11	3	0
42.	Šakių r.	19	2	2	0
43.	Šalčininkų r.	29	2	12	3
44.	Šiaulių m.	42	17	30	22
45.	Šiaulių r.	25	24	9	9
46.	Šilalės r.	16	4	2	0
47.	Šilutės r.	24	14	8	5
48.	Širvintų r.	12	2	2	1
49.	Švenčionių r.	12	0	4	0
50.	Tauragės r.	19	3	3	0
51.	Telšių r.	29	12	8	8

52.	Trakų r.	16	1	8	1
53.	Ukmergės r.	20	15	6	1
54.	Utenos r.	21	9	5	5
55.	Varėnos r.	16	0	3	0
56.	Vilkaviškio r.	23	17	4	0
57.	Vilniaus m.	156	42	145	11
58.	Vilniaus r.	52	11	23	2
59.	Visagino sav.	6	4	5	0
60.	Zarasų r.	9	0	1	0

Pagal statistinius duomenis matyti, kad Alytaus rajono, Jonavos rajono, Kalvarijos rajono, Kupiškio rajono, Panevėžio miesto, Prienų rajono, Švenčionių ir Zarasų rajonų savivaldybėse nei viena ugdymo įstaiga nedalyvauja programoje „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“, o Kelmės rajono, Klaipėdos rajono, Kretingos rajono, Pasvalio rajono, Šalčininkų rajono, Tauragės rajono ir Trakų rajonuose dalyvauja vos po 1-2 ugdymo įstaigas²⁸. Atkreiptinas dėmesys, kad trijų rajonų: Alytaus, Kupiškio ir Švenčionių ugdymo įstaigos nedalyvauja taip pat ir programoje „Pienas vaikams“²⁹. Iš palyginimui apie ugdymo įstaigų dalyvavimą skirtingais laikotarpiais (2011 m. lapkričio mėnesį ir 2012 m. vasario mėnesį) turimų duomenų matyti, kad programoje „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ dalyvaujančių įstaigų daugėjo Kauno miesto, Plungės, Raseinių, Rokiškio, Šalčininkų, Vilniaus rajono savivaldybėse. Vertinant aplinkybę, jog programa „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ yra pakankamai neseniai pradėta įgyvendinti (įgyvendinama tik antrus mokslo metus) manytina, jog ši aplinkybė turi įtakos ugdymo įstaigų dalyvavimo šioje programoje aktyvumui. Darytina prielaida, jog išsamesnė informacijos apie šią programą sėkmingai jau įgyvendinančių ugdymo įstaigų patirtį sklaida būtų vienas iš svarbesnių veiksnių, aktyvinant ir argumentuojant galimybes sėkmingai įgyvendinti programą ugdymo įstaigoms lanksčiai ir efektyviai naudojant jau turimus išteklius.

4. Priežastys dėl kurių ugdymo įstaigos nedalyvauja „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ programose

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje, atliekant tyrimą Lietuvos savivaldybių buvo prašyta pateikti informaciją apie priežastis dėl kurių ugdymo įstaigos nedalyvauja programose „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ bei galimus pokyčius, kurie sudarytų prielaidas didesniai ugdymo įstaigų aktyvumui. Remiantis vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinkta informacija, išskirtinos šios problemos:

- Motyvacijos dalyvauti programose stoka: vaikai ir tėvai nepageidauja, kad ugdymo įstaigoje būtų įgyvendinamos šios programos, teigiama, jog kaimiškose vietovėse gyvenantys vaikai gauna pakankamai pieno ir jo produktų bei vaisių namuose, socialiniai remtinus vaikai gauna nemokamus pietus, todėl papildoma parama jiems neskirtina;
- Žmogiškųjų išteklių stoka: ugdymo įstaigos neturi galimybių skirti darbuotojus atsakingus už programų įgyvendinimą ir tiesioginį produktų pateikimą vaikams;
- Materialinių ir finansinių išteklių stoka: ugdymo įstaigos nurodo, jog nėra galimybių įsigyti produktų pagal programą kompensuojamomis kainomis, taip pat nenumatytos lėšos programų vykdymo administravimui (atlygis atsakingiems darbuotojams ir pan.), ugdymo įstaigos neturi patalpų, kuriose galėtų būti dalijami produktai ir pan.;
- Programų siūlomas produktų asortimentas yra neįvairus ir nepatrauklus vaikams;
- Programų administravimo sunkumai: sudėtinga pildyti su paramos gavimu bei panaudojimu susijusius dokumentus.

Ugdymo įstaigų nuomone, pašalinus jų nurodytas problemas, susijusias su programų vykdymui reikalingais žmogiškaisiais, materialiniais bei finansiniais ištekliais, bei supaprastinus

²⁸ Žiūrėti 2 lentelę

²⁹ Žiūrėti 1 lentelę

reikalavimus programos administravimo dokumentų tvarkymui, programos ugdymo įstaigoms taptų patrauklesnės.

Paminėtina, jog trijų savivaldybių (Kupiškio, Alytaus ir Švenčionių rajonų) nei viena iš ugdymo įstaigų nedalyvauja nei programoje „Pienas vaikams“ nei programoje „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“.

Kupiškio rajono savivaldybė vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateiktoje informacijoje³⁰ pažymėjo, kad ugdymo įstaigos programose nedalyvauja, nes „papildomai reikalingas etatas dokumentų tvarkymui, dideli higienos reikalavimai, sutartys, nurašymui reikalingos komisijos“. Ugdymo įstaigų atstovų nuomone, jų dalyvavimui programose skatinti būtina „supaprastinti apskaitos priežiūrą ir dokumentų vedimą“. Pažymėtina, jog iš šios savivaldybės pateiktų duomenų matyti, kad Kupiškio Kupos pagrindinė ir Kupiškio rajono Skapiškio pagrindinė mokyklos yra pateikė paraiškas dalyvavimui programoje „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“, tačiau remiantis turimais duomenimis,³¹ šios mokyklos programoje dar nedalyvauja.

Alytaus rajono savivaldybė pateiktoje informacijoje³² pažymėjo, kad rajono ugdymo įstaigose tvarkomi dokumentai dėl dalyvavimo minimose programose, o nuo 2011-12-01 programose dalyvaus visos rajono ugdymo įstaigos.

Švenčionių rajono savivaldybė vaiko teisių apsaugos kontrolierei duomenų nepateikė.

Zarasų rajono savivaldybės administracija (savivaldybės ugdymo įstaigos nedalyvauja programoje „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“) pateiktoje informacijoje³³ nurodė, kad ugdymo įstaigos nurodo šias nedalyvavimo programose priežastis: sudėtinga pildyti programos vykdymo dokumentus, ataskaitas; „programoje „Pienas vaikams“ buvo labai daug painiavos ir neaiškumų“; „mokyklų vadovai negavo darbo pradžiai reikalingos aiškios, išsamios ir suprantamos informacijos apie programų administravimą“; „Ugdymo įstaigose dauguma vaikų gauna nemokamą maitinimą. Dienos maitinimo norma leidžia laisvai (jeigu vaikas pageidauja) pasirinkti pieną, jo produktus, vaisius. Pieno ir vaisių patiekalų gausa ugdymo įstaigų valgyklose užtikrina vaikų maitinimo reikalavimus, todėl manome, kad papildomas pieno ir vaisių kiekis nebūtų racionaliai panaudotas“; kai kuriose ugdymo įstaigose po bandomojo laikotarpio paaiškėjo, kad vaikai nenori gerti pieno; „ugdymo įstaigose daug besimokančių vaikų, kurių šeimos gyvena kaimuose ir augina karves, sodus, daržus, todėl pakankamą kiekį pieno, vaisių ir daržovių vaikai gauna namuose“. Ugdymo įstaigų vadovai siūlo sumažinti reikalaujamų pateikti programų administravimo ataskaitų kiekį, supaprastinti ataskaitų formas, „priskirti kiekvienam rajonui (idealus variantas – mokyklai) Žemės ūkio ministerijos, atsakingą už programų įgyvendinimą, specialistą, kuris išsamiai supažindintų mokyklų bendruomenes su minėtomis programomis, jų administravimo tvarka“, būtina skirti papildomų lėšų už programų administravimą.

Lietuvos žemės ūkio ministerija vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateiktoje informacijoje³⁴ pažymėjo, jog ugdymo įstaigų dalyvavimas programose yra tik savanoriškas ir bet kuri ugdymo įstaiga pati sprendžia apie tikslingumą dalyvauti šiose priemonėse. Žemės ūkio ministerija pažymėjo, kad nuolat teikia informaciją įvairioms žiniasklaidos priemonėms, konsultuoja švietimo įstaigas, stengiasi supaprastinti programų administravimo taisykles, nepažeidžiant ES teisės aktų nustatytų reikalavimų. Ministerija kiekvienais metais kreipiasi į savivaldybes, primindama apie minimas programas ir kviečia ugdymo įstaigas aktyviau jose dalyvauti.

VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateiktoje informacijoje³⁵ nurodė, kad vykdo aktyvią veiklą, skatindama mokyklas ir teisėjus dalyvauti programose „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas

³⁰ Kupiškio rajono savivaldybės administracijos Kultūros ir švietimo skyriaus 2011-11-25 raštas Nr. M3-46

³¹ 4 lentelė

³² Alytaus rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2011-11-16 raštas Nr. (3.10)K26-4003

³³ Zarasų rajono savivaldybės administracijos 2011-11-25 raštas Nr. Š2(29.15)-340

³⁴ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos 2011-10-18 raštas Nr. 2D-5075 (11.4)

³⁵ VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros 2011-11-09 raštas Nr. 2A-(8.25)-481

mokyklose“. 2011 m. rudenį Rinkos reguliavimo agentūra organizavo susitikimus su savivaldybių švietimų skyrių ir ugdymo įstaigų atstovais, su didžiausiais vaisių ir daržovių tiekėjais bei suteikė jiems informaciją apie programų „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ vykdymą bei tvarką, supažindino su programų vykdymo naujovėmis.

5. Iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinktos tyrimo medžiagos ir to, kas nurodyta pažymos 1 – 4 punktuose, darytinos išvados:

5.1. Atliekami tyrimai apie Lietuvos vaikų bei visų gyventojų sveikatos būklę bei mitybos įpročius rodo, kad Lietuvos vaikai maitinasi nevisaverčiai, nepakankamai vartoja vaisių ir daržovių, pieno produktų. Dėl netinkamų mitybos įpročių ir nepakankamo fizinio judėjimo nemaža dalis vaikų yra nutukę. Pažymima, jog mitybos įpročiai formuojasi vaikystėje, o vaikui tinkamai suformuoti mitybos įpročiai leidžia išsaugoti sveikatą visą likusį gyvenimą. Svarbu, kad tinkami vaikų mitybos įgūdžiai formuojami ne tik šeimoje, tėvų, tačiau taip pat ir kasdienėje vaikų veikloje, ugdymo įstaigose.

5.2. ES ir nacionalinėmis lėšomis finansuojamos programos „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ skirtos pagerinti vaikų mitybą sveikais produktais, kovoti su vaikų nutukimu ir skatinti sveikos mitybos įpročius visam gyvenimui. Atliktas pirmasis programos „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ programos vertinimas Lietuvoje rodo, jog ugdymo įstaigų, kuriose ši programa yra vykdoma, ugdomi vaikai, pedagogai teigiamai vertina programos įgyvendinimą ir mano, jog jos vykdymas vaikams yra naudingas. ES mastu programų teikiama nauda taip pat yra vertinama teigiamai, 2012-2013 metams „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ programos įgyvendinimui skirta 90 mln eurų, ateityje siūloma šios programos biudžetą didinti iki 150 mln eurų.

5.3. Programa „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ visoje ES ir Lietuvoje pradėta vykdyti 2010/2011 mokslo metais, todėl galima daryti prielaidą, jog ne visos ugdymo įstaigos jau spėjo įsitikinti šios programos naudingumu ir nespėjo prie jos prisijungti. Programa „Pienas vaikams“ Lietuvoje yra vykdoma nuo 2004 m., tačiau nepaisant to, jog programa vykdoma jau 9 metus, nemaža dalis ugdymo įstaigų šioje programoje nedalyvauja. Manytina, jog dėl informacijos apie programas stokos, nesuvokia programų tikslų ir paskirties (programos neretai tapatinamos su socialinės paramos mokiniams teikimu, klaidingai manoma, jog pagal programas vaikams yra galimybė tiekti tik termiškai apdorotą gryną pieną, o ne pvz. jogurtą ar sūrelius ir pan.). Neneigtina, jog šiuo metu vis daugiau ugdymo įstaigų įsijungia į šių programų vykdymą, tačiau dažnai vis dar pastebima, jog yra atvejų kuomet ne tik atskiros mokyklos, tačiau ir visos savivaldybės ugdymo įstaigos programose nedalyvauja, nurodydamos įvairias priežastis, dėl kurių, jų nuomone, nėra galimybių ar nėra tikslinga ugdymo įstaigai dalyvauti programose. Ugdymo įstaigų išsakomi argumentai nėra neigiami, tačiau kitų ugdymo įstaigų pavyzdžiai rodo, jog programas sėkmingai vykdyti yra įmanoma ir nemaža dalis mokyklų sėkmingai jose dalyvauja (yra pavyzdžių kuomet dalyvauja visos konkrečios savivaldybės ugdymo įstaigos). Pažymėtina, kad Alytaus, Kupiškio ir Švenčionių rajonų savivaldybėse nei viena ugdymo įstaiga nedalyvauja programose „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“. Iš Kupiškio rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos kontrolieriui pateiktos informacijos, žinoma, kad ugdymo įstaigų dažniausia nurodoma priežastis yra sudėtingas programų administravimas, tačiau tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad nemaža dalis Lietuvos ugdymo įstaigų sėkmingai įgyvendina minimas programas ir administruoja pagal nustatytas taisykles. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, siekiant užtikrinti tinkamą programų „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ įgyvendinimą savivaldybėms būtina siekti tinkamos ugdymo įstaigų darbuotojų kvalifikacijos, kurios sudarytų prielaidas sėkmingam programų administravimui.

5.4. Vertinant tyrimo metu surinktą informaciją, teigtina, jog labai svarbi yra informacijos apie programas sklaida ugdymo įstaigoms, šiuo metu ją teikia Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija ir VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra. Pažymėtina, jog Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliekamo tyrimo metu buvo gauta nemažai ugdymo įstaigų kreipimusi su prašymu suteikti informaciją apie programas „Pienas

vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ kadangi iki to laiko ugdymo įstaigos informacijos apie šias programas neturėjo. Vertinant aplinkybę, jog viena iš priežasčių dėl kurių ugdymo įstaigos nedalyvauja programose yra vaikų ir tėvų nenoras jose dalyvauti, taip pat teigtina, jog ši motyvacijos stoka yra dėl nepakankamos informacijos apie sveiką mitybą, ją skatinančias ir programas ir jų teikiamą naudą. Skatinant ir informuojant ugdymo įstaigas apie programas, manytina, būtų naudingas jau dalyvaujančių ugdymo įstaigų dalijimasis patirtimi sėkmingai įgyvendinant šias programas. Nors dalyvavimas programose yra savanoriškas ir kiekviena ugdymo įstaiga turi teisę spręsti apie būtinumą dalyvauti šiose programose, neatmestina savivaldybių pagalba aktyvinant ugdymo įstaigas dalyvauti programose ir padedant spręsti konkrečias su programų vykdymu susijusias problemas. Siekiant skatinti ugdymo įstaigų dalyvavimą programose, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos internetiniame puslapyje (<http://www3.lrs.lt/pls/inter/vaikai>) yra pateikta trumpa informacija apie programas „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ bei nurodyti kontaktai kuriais norinčios dalyvauti programose įstaigos turėtų kreiptis.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, remdamasi tuo, kas išdėstyta, bei atsižvelgdama į teisės aktuose įtvirtintus prioritetinius vaiko interesų bei vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos ir gynimo principus, ir vadovaudamasi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 11 straipsnio 4 punktu, 12 straipsnio 1 dalies 15 punktu

nusprendžia

1. Siūlyti Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai:
 - 1.1. Tęsti aktyvią informacijos sklaidą ugdymo įstaigoms apie dalyvavimą programose „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“, siekiant skatinti ugdymo įstaigas dalyvauti šiose programose. Gerosios programose dalyvaujančių ugdymo įstaigų patirtis sklaida, manytina, galėtų būti naudinga ugdymo įstaigoms priimant sprendimus dėl dalyvavimo programose.
 - 1.2. Bendradarbiaujant su ugdymo įstaigomis, ieškoti galimybių spręsti nurodomas priežastis ir kliūtis dėl kurių ugdymo įstaigos nesiryžta dalyvauti programose.
2. Siūlyti savivaldybėms:
 - 2.1. Visapusiškai skatinti ugdymo įstaigas dalyvauti programose „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimas mokyklose“.
 - 2.2. Ieškoti galimybių šalinti priežastis ir kliūtis, dėl kurių ugdymo įstaigos nedalyvauja programose bei bendradarbiaujant ieškoti galimų sprendimų, kurie leistų užtikrinti vaikams galimybę gauti nemokamai sveikų produktų ugdymo įstaigose.
 - 2.3. Supažindinti jų teritorijoje esančias ugdymo įstaigas su vaiko teisių apsaugos kontrolierės pažyma.
3. Alytaus, Švenčionių ir Kupiškio rajono savivaldybėms siūlyti atkreipti ypatingą dėmesį į tai, kad nei viena iš ugdymo įstaigų nedalyvauja programose „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ ir ieškoti sprendimų, užtikrinant galimybes vaikams nemokamai gauti programų lėšomis remiamus produktus bei ugdyti sveikos mitybos įpročius.
4. Jonavos, Prienų, Zarasų, Kalvarijos, Varėnos rajonų ir Panevėžio miesto savivaldybėms siūlyti atkreipti dėmesį į tai, jog nei viena ugdymo įstaiga dar nedalyvauja programoje „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė